

HANS WALLENGREN

Volvolastbilar och cowboyhattar

– amerikansk truckermusik
i svensk tappning

Lastbilsförare i fjärtrafik är förmodligen, vid sidan om sjömansyrket, ett av de mest mångomsjungna arbetaryrkerna och kanske samtidigt det vars yrkeskultur har de allra starkaste och mest symbiotiska kopplingarna till populärkulturella yttringar i allmänhet. Så har det varit åtminstone sedan 1970-talet då de nordamerikanska förarnas yrkeskultur kommersialiserades och spreds som populärkultur inom västvärlden. Spridningen brukar kopplas till ett antal populära Hollywoodfilmer från 1970-talet, kanske främst Sam Peckinpahs *Convoy* (1978), men även till countrymusikens vid tiden kraftigt ökande popularitet, i synnerhet då till den subgenre som på svenska brukar kallas truckermusik. Vilka närmare omständigheter som bidrog till att den amerikanska truckerkulturen kunde slå rot även i andra länder och inte minst bland andra länders lastbilschaufförer är emellertid på det hela taget ganska okänt inom forskningen.

En intressant fråga i sammanhanget är hur den amerikanska truckerkulturen kom att anpassas till olika nationella förhållanden. Bläddrar man exempelvis i den

svenska branschtidningen *Trailer* från tidigt 1980-tal, en tidning där truckerkulturen vid den här tiden odlades synnerligen flitigt, så slås man av hur mycket som ser ut att vara direkta övertaganden från USA: kassettbanden med den amerikanska truckermusiken, utbudet av importerade amerikanska lastbilsaffischer och lastbilsdekorationer, reportagen från svenska lastbilsfestivaler ”med show, country, squaredance, häftiga bilar och barbecue”, cowboyhattarna och jargongen – allt ackompanjerat av artiklar och reportage med okritiska hyllningar till amerikanskt truckerliv.¹ Bilden är emellertid inte alldeles entydig. Här och var finns nyanser och sprickor i det föregivet autentiska som skvallrar om att det skett en transnationell omvandling.

Den här texten kommer att handla om några av dessa försök under 1970- och 1980-talet att överföra och mer eller mindre medvetet anpassa truckerkulturella element inom musik och i något fall film från amerikanska till svenska förhållanden. Hur blev (förhandlings-) resultaten av dessa transnationella processer och hur ska de förstås i sin svenska kontext?

Truckerkulturens sociala bas

Amerikanska lastbilschaufförer i fjärtrafik var redan under 1940-talet en tydligt profilerad, ofta stridbar och bitvis redan mytomspunnen yrkesgrupp. Deras sociala bakgrund var oftast vad vi skulle kunna kalla ruralt proletär, till exempel från småbonde- eller lantarbetarfamiljer.² Som chaufförer i fjärtrafik drog de en skarp gräns mellan sig själva och närtrafikförarna i och kring städerna: ”delivery boys run around the city; drivers are out on the road”, som en chaufför med en yrkesstolt sarkasm uttryckte skiljelinjen på 1970-talet.³ Den ruralt proletära bakgrunden delade de amerikanska lastbilschaufförerna historiskt sett ofta även med sina svenska kollegor.⁴ I de amerikanska chaufförernas och åkarnas koppling till landsbygden ligger också ett av skälen till att countrymusiken – även om den under senare årtionden vuxit sig långt utanför sitt rurala ursprung – redan tidigt blev en del av deras yrkeskultur. En annan förklaring ligger i det maskulinitetsideal som från cirka 1930 skapades inom countrymusiken och som också kom att förknippas med lastbilschaufförer.⁵ Att man så småningom aktivt övertog cowboymyten liksom det faktum att större delen av arbetstiden tillbringades längs just landsvägar bidrog naturligtvis ytterligare till att stärka kopplingen till landsbygd och countrymusik.

Dikotomin stad – land var emellertid inte den enda sociala dimensionen med betydelse för förarnas yrkeskultur. En annan och minst lika viktig handlar om produktionsrelationerna och om förarnas relation till produktionsmedlen, det vill säga lastbilarna. Starkt förenklat kan man tala om tre kategorier förare i fjärtrafik, och detta är en struktur som i princip gäller fortfarande, även i Sverige.

För det första egenåkare, *owner operators* som de kallas i USA, alltså förare

med egen lastbil. I USA är det i den här gruppen vi finner den klassiske truckern, han som utgör truckerkulturens kärna, både som populärkulturell ikon och i den sociala verkligheten.⁶

För det andra och nära länkad till denna kärngrupp finner vi alla dem som är anställda vid smååkerierna, det vill säga lönearbetare utan egen lastbil, men som i många eller kanske i de allra flesta fall sett sig som blivande egenåkare eller ägare till mindre åkerier. Att låta sig integreras i truckerkulturen har då blivit en viktig markering för att visa tillhörighet och lojalitet med gruppen egenåkare.⁷

För det tredje de anställda chaufförerna vid storåkerier eller vid företag inom varierande branscher med egen lastbilsflotta och egna förare. I USA, sannolikt även i Sverige, är det inom dessa senare kategorier av förare i fjärrtrafik som den fackliga anslutningen traditionellt sett varit som störst – och anknytningen till truckerkulturen som minst.⁸ Utöver dessa tre kategorier har det på senare år tillkommit ytterligare grupper, inom EU exempelvis så kallade falska egenföretagare inhyrda från låglöneländer i syfte att kringgå kollektivavtal och gällande arbetsrätt, kategorier som vi i det här sammanhanget kan bortse ifrån.⁹

Truckerkulturen

Som redan skymtat har vi alltså att göra med en utpräglad manlighetskultur. Inom truckerkulturen uttrycktes föreställt manliga egenskaper som kontroll, individualism, styrka och en strängt traditionell könsmaktsordning. Den ensamme långtraddarchauffören mytologiserades i USA som cowboyens arvtogare (*asphalt cowboys*) och vägarnas fria hjälte. Med den starka betoningen av frihet och anammandet av cowboyrollen följde förutom maskuliniteten även draget av rebell och *outlaw*. Inom den amerikanska truckerkulturen närdes därmed också föreställningar om att det var rätt att bjuda motstånd mot sådant som kunde upplevas som en orättmätig inskränkning av den enskilde förarens frihet att utföra sitt arbete efter eget huvud. Sådant motstånd kunde riktas inte bara mot arbetsgivare, maktfullkomliga myndigheter och byråkratiskt krångel utan också mot fackföreningar.¹⁰ Det rebelliska draget kunde även manifesteras kollektivt, och gjorde så bland annat vid ett par mycket uppmärksammade tillfällen i 1970-talets USA, då våldsamma konfrontationer mellan polis och lastbilschaufförer, mestadels egenåkare, ägde rum i protest mot bränslepriser, hastighetsbegränsningar och andra statliga regleringar som drabbade åkeribranschen. Dessa konfrontationer var en del av den neopopulistiska våg som svepte över USA på 1970- och 1980-talen och som verksamt bidrog till de omfattande avregleringar av transportmarknaden som ägde rum i USA 1980. Avregleringarna innebar ökande möjligheter att etablera sig som egenåkare, men anses på längre sikt ha bidragit till kraftigt sjunkande löner och försämrade arbetsvillkor inom amerikansk åkerinäring.¹¹

Truckerkulturens främsta uttryck var den individuellt dekorerade – om än inte alltid egna – lastbilen, men den kommunicerades även via språk, klädstil och jargong. Det var alltså i stora stycken fråga om en mycket performativ yrkeskultur, en kultur som spelades upp, inte bara förare emellan utan även inför hela den heterogena publik av medtrafikanter, bensinmacksbiträden, vägkrogsservitriser, poliser, prostituerade, liftare, brovakter och vägarbetare, kort sagt för alla som arbetade eller färdades längs vägarna. Inte minst spreds och populariserades emellertid truckerkulturen via populärkulturella yttringar som film, tv-serier, reklam, branschtidningar, festivaler och alltså en alldeles egen subgenre inom countrymusiken.¹²

Mot slutet av 1970-talet hade således truckerkulturen spridits och utvecklats till ett transnationellt populärkulturellt fenomen, och då alltså inte enbart bland lastbilschaufförer utan även bland grupper och enskilda som på något sätt stod yrket nära eller som av en eller annan anledning fascinerades av lastbilar och truckerkultur. Att en amerikanskt förpackad populärkultur som i hög grad vilade på traditionalistiska värden som familj, individualism och maskulinitet vann spridning under 1970-talet, kanske kan tyckas underligt med tanke på den vänstervåg och den antiamerikanism som kommit att prägla bilden av 1960- och 1970-talets tidsanda. Man ska dock komma ihåg att det samtidigt odlades en stark fascination för USA och amerikansk populärkultur inom vissa grupper. För svensk del utgjorde till exempel raggarna en sådan grupp.¹³

I Sverige bildades Svenska Cowboyklubben i slutet av 1970-talet. Den startades inom lastbilschaufförskretsar och gav under ett par år i början av 1980-talet ut tidningen *Cowboymagasinet*. Klubben var kritisk till svensk transportpolitik och försökte enligt amerikansk modell bland annat att organisera konvojer som protest mot denna.¹⁴ Cowboyromantiken odlades även hårt i branschtidningen *Trailer* som grundades 1980 och som i likhet med Cowboyklubben hade ambitionen att organisera egenåkare och åkerianställda förare i utomfackliga protester mot förmenta orättvisor inom transportpolitiken, till exempel det så kallade helgförbudet.¹⁵ Vågen av USA-inspirerad truckerkultur mattades så småningom av under loppet av 1980-talet, inte bara i Sverige och Europa utan även på andra sidan Atlanten. Cowboyklubben ombildades till en avdelning inom europeiska Truckers International Association (TIA), en alltjämt existerande sammanslutning av både anställda chaufförer och ensamåkare, som till en början även den omhuldade truckerkulturen och som också försökte profilera sig som ett slags alternativ fackförening. TIA har emellertid senare gjort insatser för att tvätta bort cowboystämpelein, kanske därför att den stod för ett egensinnigt outlaw-ideal som i grunden var oförenligt med den svenska arbetarkulturens skötsamhetsideal?¹⁶ Åtminstone har truckerkultur och cowboyromantik inom fackliga kretsar länge setts med oblida

ögon. Att den inom bransch- och chaufförskretsar fortfarande har sina anhängare kan bland annat konstateras genom att studera branschmässornas och lastbilsträffarnas hemsidor eller att följa uppdateringarna på den svenska Facebook-sidan *Truckers Paradise*. Det kan tilläggas att truckerkulturen tycks ha genomgått en liknande utveckling i övriga Nordiska länder och att den varit, och delvis fortfarande är, stark i länder som England och, framför allt, i Tyskland.¹⁷

Truckermusik

Även om den som anses ha varit den första truckerlåten, det vill säga en låt vars text på ett eller annat sätt kretsar kring fiktiva eller verkliga lastbilschaufförers värden och erfarenheter, är en svängig bluestolva från 1939 skriven av den vite countryartisten Ted Daffan och inspelad av westernswing-musikern Cliff Bruner, faller som redan sagts den nordamerikanska truckermusiken till övervägande del in under övriga countrymusik.¹⁸ Söksträngen ”trucker music” på Spotify ger dock allehanda exempel på undantag från denna regel, framför allt under 2000-talet då inte minst inslaget av hårdrock verkar ha ökat markant. Även om det spelades in countrylåtar med truckermotiv redan under 1940- och 1950-talet är det knappast förrän framåt mitten av 1960-talet som truckermusiken låter sig definieras som en särskild subgenre. Det stora genombrottet kom 1963 med Dave Dudleys klassiska inspelning av ”Six Days on the Road”. I låten, som ligger närmare rockabilly än country med kraftfull elgitarr och gungande beat, besjungs ett antal centrala motiv inom truckerkulturen: friheten längs vägarna, längtan efter den trogna kvinnan därhemma, lastbilens prestanda och en egensinnig attityd till lagar och förordningar (i detta fall fusk med arbetslogg, överviktig last, överträdande av hastighetsbestämmelser och knaprandet av amfetamin för att hålla sig vaken).¹⁹

En grupp amerikanska sociologer som studerat textinnehållet i drygt tusen amerikanska truckerlåtar tycker sig kunna konstatera att samtliga förekommande textmotiv, inklusive arbetstemat, egentligen handlar om maskulinisering, det vill säga att sångtexterna genom diskursiva kopplingar konstruerar och bekräftar yrkets och chaufförernas maskulina status. Så sker enligt analyserna på två sätt.²⁰

Dels genom essentialisering, det vill säga att den manliga kroppen på olika sätt knyts till yrket. I sångerna är det till exempel ganska vanligt att chaufförerna sägs vara ”born to be truckers” eller att yrket på ett närmast genetiskt sätt förutsätts gå i arv från far till son. Närliggande motiv handlar om blodsarvet, till exempel i låtar med namn som ”Diesel in My Veins” eller ”Truckin’ s in My Blood”. Ibland kan yrket även framställas som en (manlig) sjukdom, till exempel i Merle Haggards klassiska ”White Line Fever”, med text av Ian Klimister och Alan Edward från 1975.

Dels genom att yrkets betydelse för nationen framhävs, till exempel för USA:s ekonomi (låtar som ”America moves by truck” eller ”The American trucker”) eller yrkets (manliga) status, till exempel genom identifikation med olika manliga ikoner, framför allt med den starkt mytologiserade cowboyn, men också genom att betona de faror som är förknippade med yrket, till exempel som i Dick Curless sång ”A Tombstone every Mile”. Till maskuliniseringstemat skulle dessutom kunna räknas alla de truckersånger som i ett otal variationer besjunger själva lastbilen eller handhavandet av denna, det vill säga lastbilen betraktad som ett svårbemästrat, kraftfullt, tungt och maskinellt, därigenom maskulint kodat arbetsredskap. Apropos arbetstemat har det för övrigt hävdats av den amerikanske historikern och experten på countrymusik, Bill C Malone, att truckersånger ”probably represents the most common form of modern country songs that relate to work”, och det är säkert ingen överdrift.²¹

Dave Dudley, för att återgå till honom, stannade inom truckermusiken. Så gjorde också en del andra artister som blev stora inom genren i 1960- och 1970-talets USA, till exempel Red Simpson och Red Sovine. De flesta truckerlåtar har dock spelats in av countryartister som inte i huvudsak har varit inriktade på just truckermusik – allt från internationella storheter som Willie Nelson, Kris Kristofferson och Johnny Cash till ett otal andra mer eller mindre kända musiker.

Den verkliga explosionen av truckermusik, *trucker-mania*, som epoken har kallats, och då inte bara syftande på musiken utan överhuvudtaget på truckern som populärkulturell ikon, daterar sig i USA från mitten av 1960-talet och till en bit in på 1980-talet. Hur många truckerlåtar som sammanlagt har spelats in genom åren är omöjligt att säga. Sökningar på YouTube, Spotify och Allmusic ger synnerligen ymniga men tyvärr inga säkert kvantifierbara träffbilder.²² De ovan refererade sociologerna som analyserat genuskonstruktioner inom amerikansk truckermusik hade som framgick använt sig av ett material bestående av över tusen sångtexter. Helt säkert handlar det alltså i USA om mycket stora volymer. Så är inte fallet i Sverige.

Svensk truckermusik

Det mesta av den truckermusik som konsumerats av svenska långtraderschaufförer – och naturligtvis även av alla andra med tycke för country- och truckermusik – har hämtats direkt från USA. Så tycks även ha varit fallet i våra nordiska grannländer, medan däremot Tyskland länge haft och alltjämt har en ganska betydande produktion av tyskspråkig truckermusik spelad av tyska musiker, däribland långlivade storstjärnor som Tom Astor och bandet Truck Stop.²³

Antalet svenskproducerade truckerlåtar kan uppskattas till under etthundra. Själva har jag via olika musiksajter och med hjälp från Thomas Hydén på Truck-

net Radio i Örebro funnit totalt åttiofyra inspelningar fördelade på sjutton artister eller band med följande tidsmässiga fördelning:

Tabell 1. Svenskproducerade truckerlåtar per decennium

1970-talet	1980-talet	1990-talet	2000-talet	2010-talet
16	18	1	26	23

Källor: YouTube, Allmusic och Spotify

Flest låtar, tjugonio stycken, står bandet Viking Truckers för, följt av countryartisten Red Jenkins och den sjungande och låtskrivande lastbilschauffören Bert Gren alias Trinity, med tjugotre respektive tolv låtar. Även om dessa artister exkluderas blir mönstret över tid detsamma, det vill säga flest låtar under de båda senaste decennierna följda av 1970- och 1980-talen och däremellan en djup svacka. Denna är dessutom längre om man tittar på årtal istället för decennier. Mellan 1987 och 2006 spelades det sålunda vad jag har kunnat se bara in en enda låt med truckertema av en svensk artist avsedd för den svenska marknaden, nämligen Svenne Rubins ”Keep on truckin’ Martin” från 1992, en snabb bluesrocklåt, vars text med hjälp av kända stereotyper driver med svenska långtradarchaufförer – ja till den grad att man måste fråga sig om låten överhuvudtaget kan sägas ha varit en del av truckerkulturen eller bara en ironisk kommentar till denna.²⁴

I den här texten kommer jag som framgått att uppehålla mig vid den tidigare perioden, det vill säga 1970- och 1980-talen, då truckerkulturen var ny i Sverige och skulle anpassas till den svenska populär- och arbetarkulturen. Det var ju också då som truckerkulturen upplevde sin storhetstid, både som allmän populärkultur och som en del av de svenska chaufförernas yrkeskultur. Förutom text och musik försöker jag i mån av möjlighet och relevans även att beakta skivomslag, eller i något fall andra bilder på de aktuella musikerna för att se vilka visuella signaler som förmedlas tillsammans med musiken. Dessutom kommer jag som nämnts även att beröra en svensk truckerfilm.

1970- och 1980-talets svenska truckermusik

Låt mig börja med att säga något om Viking Truckers. Bandet som bildades kring 1980 var Göteborgsbaserat och hade en stomme bestående av två av medlemmarna i det legendariska gitarrpopbandet The Spotnicks. 1983 spelade bandet in en LP på skivbolaget TMC med namnet *Love on the Road*. Bolaget gick emellertid i konkurs bara några veckor efter att skivan hade getts ut och det är därför svårt att få tag på inspelningar. Efter debaclet med LP:n sålde bandet rättigheterna till sin musik till ett schweiziskt skivbolag och fortsatte under åtminstone

hela 1980-talet att ge ut truckerskivor på detta bolag i olika namn, till exempel som The Winston Brothers. Sammanlagt sålde man mer än en miljon skivor på den europeiska marknaden i länder som Tyskland, Frankrike och Spanien. Dessa skivor kom emellertid aldrig till Sverige och har därför hamnat utanför undersökningen. Bandet gjorde dock ett förnyat intåg på den svenska marknaden efter att ha återbildats 2009.²⁵

Merparten av låtarna på *Love on the Road* tillhör vad som skulle kunna betecknas som ganska snäll mainstream- eller gladcountry, i ett par fall på gränsen till skämtlåtar. Samtliga tycks vara egna kompositioner. Rent allmänt kan sägas att de saknar den maskulina klangbotten som vanligen förknippas med amerikanska truckerlåtar. Omdömet förstärks av skivomslaget. Det föreställer bandets två frontfigurer i nitade svarta cowboykläder, som med tillkämpat förföriskt allvar och välansade skägg står lutade mot en lastbilshytt av märket Volvo mot en i övrigt mörk bakgrund med blåaktig rök bolmande kring benen.²⁶ Sammantaget blir effekten snarast den motsatta givet att ett av bildens syften varit att lyfta fram bandets maskulinitet.

Två ytterligare band från perioden vilka i likhet med Viking Truckers tycks ha velat profilera sig som truckerband, men som till skillnad från Viking Truckers varken blev särskilt långlivade eller på långt när lika kommersiellt lyckosamma, var Trucker Joe Band från Skellefteå och Jack Daniels Band från Örebro. Tyvärr har jag inte kommit över några inspelningar från det förstnämnda bandet, vars enda LP, *Trucker Cowboy*, gavs ut 1981. Av låtitlarna att döma tycks LP:n visserligen bara innehålla en enda truckerlåt, ”Trucker Cowboy”, men att döma av såväl bandnamn som skivomslag tycks bandet ändå ha närt en önskan om att profilera sig som ett truckerband. Bilden på skivomslaget föreställer en sittande blond kille, Trucker Joe, med vänligt, nästan lite generat utseende, gitarren i knät och utklädd i fransad cowboyjacka och en hatt med hakband som mer påminner om en sportfiskehatt än en cowboyhatt. Trucker Joe är i sin tur taffligt inklippt i en vacker möjligen tysk landskapsbild. Landskapet genombryts av en väg i vars flacka uppforsbacke stävar en Volvolastbil.²⁷

Jack Daniels Band från Örebro finns också på bild, dock inte från ett skivomslag bara från ett reportage i *Trailer* i samband en spelning på ”trucking festivalen” i Husqvarna 1983, ”årets höjdpunkt för nordens truckers” enligt tidningen.²⁸ Bandet, som hade varit ”finalister i Nordiska countrybandstävlingen med sin insjungning av truck-drivin’-låten ’Diesel Cowboy’”, är fotograferade framför en bussfront utklädda till cowboys, med cowboyboots och cowboyskjortor och några av medlemmarna i vad som i mina ögon förefaller vara äkta cowboyhattar. ²⁹Trots utstyrseln ser de sex killarna i Jack Daniels Band, varav några i stora sjuttitotalglasögon, allt annat än trovärdiga ut i sina roller som råbarkade amerikanska

Jack Daniels Band från Örebro från ett reportage i *Trailer* i samband en spelning på "trucking festivalen" i Husqvarna 1983.

truckers eller cowboys. Framför allt saknas, återigen, den ikoniserade amerikanska förlagans maskulina utstrålning. Ännu tydligare än i fallet Viking Truckers, så förstärks det avmaskuliniserade intrycket om man kopplar samman de visuella signalerna med de musikaliska. Sångaren låter helt enkelt inte särskilt övertygande när han i refrängen till den inlånade amerikanska truckerlåten "Diesel Cowboy" påstår sig vara "born to be a diesel cowboy". Här ska tilläggas att den rent musikaliska avvikelserna från originalet med Ray McAuley är ganska litet. Jack Daniels version har ett släpigare tempo, framför allt med mindre stilsäker, något "svengelsk", sång, vilket sammantaget och återigen ger ett lätt avmaskuliniserat intryck.

Red Jenkins, som egentligen heter Björn Raita, var när han spelade in sin första LP med amerikansk truckermusik, *Highway Cowboy* (1979) redan en av få någorlunda etablerade svenska countryartister. Tyvärr återfinns bara ett fåtal av låtarna på Internet. Inspelningarna ger ett musikaliskt sett proffsigare intryck än de ovan refererade, och utan varje spår av avmaskulinisering. Detsamma gäller skivomslaget, som visar en ung skäggig Red Jenkins i cowboyhatt och jeanskläder, en man som mycket väl skulle kunna tas för en amerikansk trucker – om det nu inte vore för att han är fotograferad framför en Scania istället för en framför en Peterbilt eller Kenworth – något som naturligtvis även kan tolkas som en medveten anpassning till svenska förhållanden.³⁰

Med visst undantag för Mats Rådberg & Rankarna, som med sin countryinspirerade musik verkar ha förekommit ganska ofta på truckerfestivaler och lastbilmässor, tycks vad jag har kunnat se övriga artister och band med truckerlåtar på repertoaren inte ha haft några direkta kopplingar till truckerkulturen. Bortsett från Pierre Isaksson och Mats Rådberg med var sin svensk version av C.W. McCalls "Convoy" ("Vägens Vänner" respektive "Vän med vägen") och Pierre Isakssons svenska version av Dave Dudleys "Six Days on the Road" ("Snart kommer jag hem"), är det i övrigt fråga om svenskkomponerat material (Janne Lucas "Jag når fram till målet", Janne Önners "Långtradarlåten", Hasse Anderssons "Betsy", Thor-Erics "Chaffistankar", Red Jenkins "Run Rabbit run" och Pierre Isakssons "Hemma"). Bland dessa finns endast två countrylåtar, Hasse Anderssons sentimentala countryballad om lastbilen Betsy och Red Jenkins dito om lastbilen Rabbit. Av övriga fyra låtar skulle i mina öron tre kunna rubriceras som svensk dansbandsmusik och en, Janne Lucas-låten, som en popschalager av lite mer obestämt slag, samtliga alltså sånger med renodlade truckerteman. Användandet av dansbandsmusiken bör givetvis noteras. Med den sker en medveten anpassning av amerikansk truckerkultur till en svensk populärmusikalisk genre med stark arbetarförankring. Som ett bra exempel på en liknande anpassning kan nämnas Tyskland, vars inhemskt producerade truckermusik åtminstone från den här perioden närmast kan definieras som en subgenre till den traditionella tyska schlagermusiken.³¹

Vad ska man då, för att nu även komma in på texterna, säga om de tre återstående amerikanska låtarna med svensk text i sällskapet, de två svenska versionerna av låten "Convoy" respektive Pierre Isakssons "Snart kommer jag hem" ("Six days on the road")? Den sistnämnda är en extremt långsam version av Dudleys original. All country- och rockabillykänsla är som bortblåst, något som ytterligare understryks av Isakssons egenartade bassång. Textmässigt är den ganska lik originalet, om än aningen snällare. Isakssons chaufför tar sålunda inga "little white pills" för att hålla sig vaken. Precis som chauffören i Dudleys originalver-

sion överskrider han visserligen hastighetsbestämmelserna, men till skillnad från denne kör han varken med övervikt eller fifflar med sin arbetslogg. Att i Isakssons fall tala om avmaskulinisering vore att göra sig skyldig till en övertolkning. Jag nöjer mig med konstaterandet att Isakssons version är väldigt annorlunda och att den andas mindre av outlaw än Dudleys.

Låten ”Convoy” finns som sagt i två svenska versioner, Pierre Isakssons från 1976 och Mats Rådbergs från 1980. Musikaliskt ligger båda ganska nära McCalls till stor del pratsjungna original med inslag av fejkad radiokommunikation. Den svenska texten, som är den samma i bägge versionerna, skiljer sig dock från sin amerikanska förlaga på ett intressant sätt. I McCalls original, som för övrigt låg etta på den amerikanska Billboardlistan vintern 1975-1976, görs implicita referenser till de militanta lastbilsblockader som ägde rum över hela USA 1973.³² Den handlar om en lastbilskonvoj som formerats i någon form av protest – exakt emot vad är dock oklart. På sin väg från sydvästra USA mot New York artar sig detta till en orige av rebelliskt trots mot polis och myndigheter, till exempel genom att ”tore up all swindle sheets” (swindle sheets = truckerslang för loggböcker), att strunta i vägtullar och att köra ifrån polisen för att slutligen ”with a thousand screaming trucks” forcera polisens och nationalgardets avspärningar.³³ I den svenska texten är varje spår av rebelliskhet försvunna. Istället handlar den om två chaufförer som slår följe i natten till ett land ”som köpt smör av oss” och som på hemvägen, förutom att äta ”slangar vid en grill” och ta upp en liftande tjej, råkar ut för en del smärre missöden – en av dem får till exempel sladd på sitt släp och håller på att kana av vägen. Visserligen blir denne också, möjligen på grund av fortkörning, ”fast i polisens garn” utanför Malmö, men han ”kom snart ifatt och höll sig för skratt, och sa nåt´ inte lämpligt för tryck”.³⁴ Mer än så blir det inte. Refrängen, som förvisso är ganska utslätad även i McCalls original, men som mot bakgrund av temat ändå kan tolkas som en appell för kollektiv kamp, har i den svenska versionen plattats ut till ett mer allmänt konstaterande av att det är bra att hjälpas åt och vara ”vänner på vägen”.

Amerikansk originalrefräng

Cause we got a mighty convoy
rockin' through the night.
Yeah, we got a mighty convoy,
ain't she a beautiful sight?
Come on and join our convoy
ain't nothin' gonna get in our way.
We gonna roll this truckin' convoy
'cross the U-S-A.

Svensk version

Kom låt oss bli vänner på vägen
följ vår karavan.
Ja låt oss bli vänner på vägen
följ med oss bort ifrån stan.
Låt oss bli sams på vägen
hjälpa till när vi kan.
Sams i alla lägen
vänner med varann.

Låt oss därmed återvända till de svenskinspelade truckerlåtar från perioden som helt saknar amerikanska original som förlagor för att se vilka motiv som tas upp i texterna. Något outlaw-motiv, bortsett från en chaufför i Janne Önneruds ”Långtradarlåten” som i sin iver att hinna hem till fru och barn överträder hastighetsgränsen, står inte att finna. Det finns inte heller några spår av rebelliskhet eller någon antydning till kamp mot orättvisor – även om Pierre Isakssons chaufför i låten ”Hemma” låter oss veta att han haft ”femton tunga år på vägarna (och) ett slit för ägarna”. I övrigt dyker de flesta av tidigare berörda motiv upp mer eller mindre frekvent. Längtan efter familjen eller kvinnan därhemma, till äventyrs kvinnan på någon väggkrog, är ett vanligt tema, gärna i kombination med betonandet av ensamheten och ledan längs vägarna. I Red Jenkins ”Run Rabbit Run” blir längtan efter familjen rent av så stark att huvudpersonen – efter femton år på vägarna och när han plötsligt kommer att tänka på att barnen nästan hunnit bli vuxna – ger upp yrket och kör hem för gott. Notabelt är att en sådan grundpelare inom truckerkulturen som ”frihet” är förvånansvärt frånvarande. Den besjungs av Viking Truckers i sången ”Red light Blues”, men är då förlagd till vidderna i den amerikanska västern. I Hasse Anderssons ”Betsy” är det snarast själva lastbilens, Betsys, tillbakablickande, frihetslängtan som besjungs, medan däremot Isakssons frihetslängtande chaufför i ”Hemma” är noga med att påpeka att friheten har ett pris i form av ensamhet. Det finns heller ingen text som handlar om yrkets betydelse för nationen och endast en som i förbigående nämner något om farorna i yrket. Det senare i Janne Lucas ”Jag når fram till målet”, vars huvudperson möter ”dårar” i trafiken.

Maskuliniteten då? Ja, den finns där förstås både uttalad och förklädd i diskursen, precis som Eastman med flera noterade om de amerikanska truckersångerna. Viking Truckers låter till exempel genom sin ”Son of truckdriving son of a gun” sin fiktive chaufför besjunga yrkets successionsordning från far till son i tre led. Hasse Andersson sjunger i sin ”Betsy” med samma självklarhet om ”vägarnas män” och Janne Lucas kopplar i ”Jag når fram till målet” samman lastbilens tyngd med det hårda, underförstått manliga, arbetet som chaufför. I Viking Truckers ”To Heaven in a Truck” låter man sin chaufför på ett essentialiserat sätt förenas med sin lastbil till den grad att han inte längre kan skiljas från den ens när han dör utan måste åka vidare med den ända in i himlen. Möjligen kan man fråga sig om det inte bryter mot truckerns manlighetsideal att, som chauffören i Jenkins’ ”Run Rabbit Run”, lägga truckerlivet på hyllan för familjens skull?

En svensk truckerfilm

Den våg av truckerfilmer som sköljde över USA under 1970- och 1980-talen, varav bara ett fåtal nådde de svenska biograferna, med *Convoy* som mest framgångsrika

exempel, fick endast en svenskproducerad efterföljare, nämligen Janne Halldoffs *Klippet* från 1982. Bortsett från Hampe Faustmans *Resa i natten* från 1955 är detta den enda svenska spelfilmen med genomgående lastbilsmotiv. I filmen *Klippet* får vi följa sex lastbilschaufförer anställda vid ett litet åkeri i Stockholmstrakten som på sina körslor till Finland tjänar svarta pengar på att smugla billiga finska lastpallar till Sverige. För åtminstone huvudpersonens del är svarthandeln en strategi för att komma bort från chaufförlivet för att istället kunna ägna sig åt att vara konstnär och måla tavlor. Redan här finns alltså två omständigheter som förefaller ligga mindre väl i linje med truckermyten, både att vilja ägna sig åt konst och att vilja bryta med truckerlivet – att vägra inse att man är ”born to be a diesel cowboy”. Notabelt är dock att filmens ledmotiv, ”In my dreams”, en romantisk countryduett med Mats Rådberg och Elisabeth Andreasson, bär på ett helt annat budskap, nämligen att ”the white line is my blood line”, alltså ytterligare en essentialistisk koppling av samma snitt som i exemplen ovan. En annan av filmens låtar, ”On the move”, även detta en snygg countrylåt framförd i form av en duett med Mats Rådberg och i detta fall Ingela Hansson, handlar om en trucker som ”tonight is in the mood/.../ so when I cross that city boarder you better lock your daughters in”. Filmen är full av sådana här delvis motstridiga signaler. Till körscenerna, som är många, spelas så gott som uteslutande countrymusik samtidigt som miljön till stor del består av långa, trista och vinterkarga, finländska landsvägar. De flesta chaufförerna har en hyfsat maskulin utstrålning, men ger till sitt yttre ändå mer intrycket av vanliga svenska arbetare än av tuffa amerikanska truckers. Till det ska också sägas att skådespelaren Pierre Lindstedt, som är filmens huvudrollsinnehavare under namnet Svenne, genom sina tidigare filmroller knappast besatt en persona som låter sig associeras med en råbarkad trucker.³⁵ Även några av de andra lastbilschaufförerna är iscensatta som lätt avmaskuliniserade och ”avtruckifierade”, till exempel har föraren Fimpen (Eddie Axberg som även han bär med sig en förhållandevis vek filmpersona) sin lilla katt med sig i bilen som han ständigt gullar med; en katt har ju inte en direkt maskulin kodning. Han föreslår också Svenne att använda katten som motiv i sina tavlor.

Detta är alltså en väldigt svensk truckerfilm, en film som förhandlar tidstypiskt svenska genusfrågor om mjukismän och maskulinitet men som också berör reella problem inom tidens åkerinäring i form av fiffel och svarta pengar. Samtidigt är emellertid den amerikanska truckerkulturen närvarande både genom countrymusiken och i en del av de värderingar som förmedlas genom sångtexterna.³⁶

Sammanfattning och några ord om den fortsatta utvecklingen

Låt oss så, nu även med filmen *Klippet* i bakhuvudet, vända åter till truckermusiken för att säga några sammanfattande ord om dess relation till sina amerikanska

förlagor och inspirationskällor och hur de förhandlades i sin svenska kontext. Det är framför allt några förhållanden i denna transnationella process som försiktigtvis har kunnat noteras.

För det första att manlighetstemat, trots att det på intet sätt är obesjunget och i vissa fall nog så essentialiserat, i flera fall framstår som så försvagat att jag tyckt mig kunna tala om en avmaskulinisering i den svenska kontexten. Detta inte minst i vissa svenska artisters rent visuella framtoning, men även i det musikaliska framförandet. Läsningen av den aktuella filmen ger ytterligare stöd åt den iakttagelsen. Jag tolkar detta som en anpassning till det nya mjukare mansideal som växte fram i det svenska 1970-talet. Själva förhandlingsprocessen kring detta tema blir särskilt påtaglig i filmen *Klippet* med sina motstridiga signaler.

För det andra och kanske ännu tydligare är frånvaron av den i amerikansk truckermusik så ofta förekommande representationen av truckern som outlaw och rebell. Detta framstod som särskilt tydligt i den svenska texten till den amerikanska storsäljaren ”Convoy”. Jag tolkar detta som att det rebelliska draget i den amerikanska truckerkulturen avvek på ett alltför utmanande sätt från svenska arbetares skötsamhetsideal och att det därför gärna tonades ner.

För det tredje noterades den anpassning till svensk populärmusikalisk tradition med förankring i arbetarklassen som åtminstone i vissa fall gjordes med användandet av dansbandsmusiken – ett fenomen vars motsvarigheter även går att finna i andra länder.

Hur gick det då sedan? Mellan 1987 och 2008 producerades det alltså på ett enda diskutabelt undantag när ingen truckermusik alls i Sverige – och inte heller någon truckerfilm. Om de minst femtio truckerlåtar som därefter släppts kan efter översiktlig genomlysning sägas att de ursprungligen möjligen något problematiska maskuliniseringskonstruktionernas tid nu tycks vara förbi. Inte minst med Viking Truckers pånyttfödelse 2009 förefaller genren ha drivit iväg åt det rockigare och hårdare hållet, precis som tycks vara fallet internationellt. Att även dansbandsikonerna Lasse Stefanz har spelat in truckerlåtar med stora doser maskulin amerikansk trucker-appeal ser för närvarande ut att ha suddat ut varje tvetydighet när det gäller den svenska truckermusikens genuskodning. Avslutningsvis tål även att nämnas att truckermusiken med sin nya och hårdare framtoning numera också ingår i vissa lastbilstillverkarens *branding*. Red Jenkins truckeralbum, *Truckers Paradise* (2008) tillkom sålunda i samarbete med Scania Sverige, medan Volvo Lastvagnar å sin sida satsade på Viking Truckers och deras album, *Highway Songs* (2010), vilket distribuerades gratis till 150 000 registrerade Volvoåkare.³⁷ De stora lastbilstillverkarnas inträde på scenen skänker onekligen en ny och inte helt ointressant dimension åt truckermusiken som del av en arbetar- och yrkeskultur.

NOTER

- 1 Citatet från *Trailer* 1983, nr 6.
- 2 Shane Hamilton (2008), *Trucking Country. The Road to America's Wal-Mart Economy*, Princeton: Princeton Univ. Press, s 44 ff.
- 3 Lawrence J. Ouellet (1994), *Pedal to the Metal. The Work Lives of Truckers*, Philadelphia: Temple University Press, s 67.
- 4 Eddy Nehls (2003), *Vägval. Lastbilsförare i fjärrtrafik – perspektiv på yrkeskultur och genus*, Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige, s 43.
- 5 Hamilton (2008), s 189 ff och Mats Greiff (2010), "Från fri och obunden kvinna till manlig cowboy. Om social förändring, maskulinitet och musikomvandling i Appalacherna" i Lars Berggren, Mats Greiff m.fl.(red), *Samhällshistoria i fokus. En festskrift till Lars Olsson om arbete, migration och kultur*. Malmö, BigBadBooks, s 343 ff.
- 6 Hamilton (2008), s 189.
- 7 Ouellet (1994), s 198 ff, Nehls (2003). s 58 f.
- 8 Ouellet (1994), s 200 ff.
- 9 Annette Thörnquist (2013), *False (Bogus) Self-Employment in East-West Labour Migration. Recent trends in the Swedish construction and road haulage industries*. Linköping: REMESO, Linköpings Universitet.
- 10 Ang. inställningen till fackföreningar, se t.ex. Ouellet (1994), kap. 9.
- 11 Hamilton (2008), s 207 ff. Ang. de försämrade arbetsvillkoren se även Michael H. Belzer (2000), *Sweatshops on Wheels: Winners and Losers in Trucking Deregulation*. New York: Oxford University Press.
- 12 Ouellet (1994), Hamilton (2008), Scott Von Doviak (2005), Hick Flicks. *The Rise and Fall of Redneck Cinema*, Jefferson and London, McFarland & Company, Inc. Publishers, James H. Thomas (1979), *The Long Haul. Truckers, Truck Stops & Trucking*, Memphis State University Press.
- 13 Tom O'Dell (1997), *Culture Unbound. Americanization and Everyday Life in Sweden*, Lund: Nordic Academic Press, s 140 ff.
- 14 Nehls (2003), s 134 f.
- 15 Dvs. det förbud som sedan 1970 rådde mot tunga godstransporter under helger. Se *Trailer*, t.ex. nr. 3 och 4 1980.
- 16 Ang. TIA:s cowboystämpel se diskussionen på *Sweden Truckstops Lastbilsforum*, <<http://www.tulldahl.se/truckstop/forum/viewtopic.php?f=26&t=1857>>
- 17 Ang. tysk truckerkultur se Ruth E. Gruber (2012), *Sturm, Twang, and Sauerkraut Cowboys: Country Music and "Wild Western Spaces" in Europe* < <http://ruthellengruber.com/blog/wp-content/uploads/2012/06/sturm-twang1.pdf>>, s 17 ff.
- 18 Ang. Daffans låt och den tidiga truckermusiken se Hamilton (2008), s 108 ff.
- 19 Cowboy Lyrics.Com <<http://www.cowboylyrics.com/lyrics/dudley-dave/six-day-on-the-road-12235.html>>
- 20 Jason T. Eastman, William F. Danaher, Douglas Schrock (2013), "Gendering Truck Driving Songs: The Cultural Maskulinization of an Occupation", i *Sociological Spectrum*, nr 33, s 419 ff.
- 21 Bill C. Malone (2002), *Country Music, U.S.A.*, Austin: University of Texas Press, s 320 f.
- 22 Allmusic, den mest heltäckande sidan, ger t.ex. 22 000 träff på låtar och 1.800 träff på album med ordet trucker i titeln. Häribland tycks tyvärr dock inkluderas även närliggande söktermer som "tucker" och likn.
- 23 Gruber (2012), s 15 ff.
- 24 Svenne Rubins hemsida <http://www.svennerubins.nu/texter/keep_on_truckin.htm>
- 24 GT 12/9 2011.
- 25 Katastrofala omslag <<http://katastrofalaomslag.blogspot.se/2012/12/viking-truckers-love-on-road.html>>
- 26 <http://katastrofalaomslag.blogspot.se/2013_01_01_archive.html>
- 27 *Trailer* 1983, nr 6.
- 28 *Trailer* 1983, nr 6.
- 29 Discogs <<https://www.discogs.com/Red-Jenkins-Highway-Cowboy/release/6485540>>
- 30 Tom Astors genombrottslåt "Hallo Guten Morgon Deutschland" (1984) är ett bra exempel.
- 31 Hamilton (2008), s 220 ff, Von Doviak (2005), s 126 ff.
- 32 Metrolyrics <<http://www.metrolyrics.com/convoy-lyrics-cw-mccall.html>>. Låten inspirerade Sam Peckinpah till filmen med samma namn från 1978 och blev också filmens ledmotiv. Detta dock med en något modifierad text, som inte lika tydligt låter sig kopplas till de dramatiska händelserna 1973.
- 33 YouTube <<https://www.youtube.com/watch?v=EorXeVCrr4s>>
- 34 Vid tiden (och än idag?) var han förmodligen mest känd som den jovialiske drängen Arvid i Jan Troells *Utvandrarna* (1971) och *Nybyggarna* (1972). Hans vid tiden för *Klippet* senaste filmroll var i komedin *Sopor* (1981) av Tage Danielsson, där han gjorde ett karikerat rollporträtt av VPK-ledaren Lars Werner. Se Svensk Filmdatabas, <<http://www.sfi.se/sv/svensk-filmdatabas/>>
- 35 För ett liknande resonemang kring svenska filmers användande av amerikanska manlighetskoder se Ann-Kristin Wallengren (2008), "Hollywood in Sweden: Cinematic References Imagining America", i *Film International*, issue 35, Intellect Ltd.
- 36 Scania i Sveriges hemsida <<http://www.scania.se/om-scania/mil/2008/>> och *Expressen* 12/9 2011.

REFERENSER

- Cowboy Lyrics.Com, < <http://www.cowboylyrics.com/lyrics/dudley-dave/six-day-on-the-road-12235.html>>
- Discogs, <<https://www.discogs.com/Red-Jenkins-Highway-Cowboy/release/6485540>>
- Doviak, Scott Von (2005), *Hick Flicks. The Rise and Fall of Redneck Cinema*, Jefferson and London, McFarland & Company, Inc. Publishers
- Belzer, Michael H. (2000), *Sweatshops on Wheels: Winners and Losers in Trucking Deregulation*. New York: Oxford University Press.

- Eastman, Jason T., Danaher, William F., Schrock, Douglas (2013), "Gendering Truck Driving Songs: The Cultural Maskulinization of an Occupation", i *Sociological Spectrum*, nr 33. Expressen
- Greiff, Mats (2010), "Från fri och obunden kvinna till manlig cowboy. Om social förändring, maskulinitet och musikomvandling i Appalacherna" i Lars Berggren, Mats Greiff m.fl.(red), *Samhällshistoria i fokus. En festskrift till Lars Olsson om arbete, migration och kultur*. Malmö, BigBadBooks.
- Gruber, Ruth E. (2012), *Sturm, Twang, and Sauerkraut Cowboys: Country Music and "Wild Western Spaces" in Europe* <<http://ruthellengruber.com/blog/wp-content/uploads/2012/06/sturm-twang1.pdf>> GT
- Hamilton, Shane(2008) *Trucking Country. The Road to America's Wal-Mart Economy*, Princeton: Princeton Univ. Press.
- Katastrofala omslag, <<http://katastrofalaomslag.blogspot.se/2012/12/viking-truckers-love-on-road.html>>
- Malone, Bill C. (2002), *Country Music, U.S.A.*, Austin: University of Texas Press
- Metrolyrics, <<http://www.metrolyrics.com/convoy-lyrics-cw-mccall.html>>
- Nehls, Eddy (2003), *Vägval. Lastbilsförare i fjärrtrafik – perspektiv på yrkeskultur och genus*, Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige.
- O'Dell, Tom (1997), *Culture Unbound. Americanization and Everyday Life in Sweden*, Lund: Nordic Academic Press
- Ouellet, Lawrence J. (1994), *Pedal to the Metal. The Work Lives of Truckers*, Philadelphia: Temple Univ. Press.
- Thomas, James H. (1979), *The Long Haul. Truckers, Truck Stops & Trucking*, Memphis, State University Press.
- Scania i Sveriges hemsida <<http://www.scania.se/om-scania/mil/2008/>>
- *Sweden Truckstops Lastbilsforum*, <<http://www.tulldahl.se/truckstop/forum/viewtopic.php?f=26&t=1857>>
- Svenne Rubins hemsida, <http://www.svennerubins.nu/texter/keep_on_truckin.htm>
- Svensk Filmdatabas, <<http://www.sfi.se/sv/svensk-filmdatabas/>>
- Thörnquist, Annette (2013), *False (Bogus) Self-Employment in East-West Labour Migration. Recent trends in the Swedish construction and road haulage industries*. Linköping: REMESO, Linköpings Universitet.
- *Trailer 1980-1987*
- Wallengren, Ann-Kristin (2008), "Hollywood in Sweden: Cinematic References Imagining America", i *Film International*, issue 35, Intellect Ltd.